

СЕКЦІЯ 8
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.77.01

Аврамчук Л.А.
доцент кафедри банківської справи
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

Верба Н.Ю.
студентка магістратури за спеціальністю
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ
В СУЧАСНИХ УМОВАХTHE NEED FOR CREDIT RISK MANAGEMENT OF BANKS
IN MODERN CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано кредитну діяльність банків упродовж 2014–2016 рр. Розглянуто сутність кредитного ризику, визначено чинники, що його формують. Визначено етапи управління кредитними ризиками. Розкрито принципи визначення банками розміру кредитного ризику. Запропоновано напрями мінімізації кредитного ризику банків з метою підвищення ефективності управління ними.

Ключові слова: банк, банківська система, кредит, кредитна діяльність, кредитний портфель, кредитний ризик, управління, розмір кредитного ризику.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирована кредитная деятельность банков в течение 2014–2016 гг. Рассмотрена сущность кредитного риска, определены факторы, которые его формируют. Определены этапы управления кредитными рисками. Раскрыты принципы определения банками размера кредитного риска. Предложены направления минимизации кредитного риска банков с целью повышения эффективности управления ими.

Ключевые слова: банк, банковская система, кредит, кредитная деятельность, кредитный портфель, кредитный риск, управление, размер кредитного риска.

ANNOTATION

The article analyzes the lending activity of banks during 2014–2016. The essence of credit risk is considered, the factors determining it are determined. The stages of credit risk management are determined. The principles of determining the size of credit risk by banks are disclosed. The directions of minimization of banks' credit risk are proposed in order to increase their management efficiency.

Keywords: bank, banking system, credit, credit activity, credit portfolio, credit risk, management, size of credit risk.

Постановка проблеми. Кредитування завжди було й залишається пріоритетною функцією банків. Зрозуміло, що зі зростанням обсягів кредитування актуальними стають і проблеми управління кредитними ризиками. Саме тому особливе значення в розвитку банківської системи мають процедури адекватного оцінювання та оптимізації ризиків, пов'язаних з невизначеністю умов здійснення кредитних операцій як

одного з найбільш важливих напрямів діяльності банків.

Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу та управління кредитними ризиками для забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності банківської установи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки ризиків кредитних операцій і визначення впливу цих ризиків на фінансове становище банку розглядалися в роботах багатьох науковців, таких як, зокрема, О. Барановський, І. Волошин, О. Дзюблук, В. Домбровський, І. Д'яконова, А. Єпіфанов, В. Коваленко, С. Міщенко, С. Науменкова, О. Пластун, О. Степаненко, О. Терещенко, І. Школьник, В. Кльоба, О. Криклій, А. Мороз, Л. Примостка, Б. Пшик, Р. Слав'юк, Т. Смовженко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте надзвичайна актуальність означеної теми потребує її подальшого дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні проблем кредитування в умовах сучасності та насамперед наданні оцінки кредитних ризиків банків, а також визначенні шляхів покращення управління ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим етапом управління ризиками в банку під час здійснення кредитної діяльності є аналіз та визначення рівня ризику. Правильно і якісно здійснене оцінювання ризику в банківській установі сприятиме запобіганню виникнення ситуацій, які можуть призвести до фінансових утрат банку.

Кредитний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на

себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або по-іншому виконати взяті на себе зобов'язання [1]. Кредитним ризиком, як і будь-яким іншим видом банківських ризиків, можна управляти, тобто використовувати методи, що дають змогу певним чином спрогнозувати настання ризикової події, а також вжити заходів, спрямованих на мінімізацію збитків банку.

Причиною виникнення кредитного ризику слід вважати відхилення в розвитку реальної ситуації від наявних на момент ухвалення рішення її оціночних і прогнозних значень. При цьому такого роду відхилення можуть бути як позитивними (у процесі виконання кредитної угоди реальна ситуація здатна виявлятися кращою за прогнозну оцінку, що приводить до зниження рівня ризику), так і негативними (рівень кредитного ризику збільшується внаслідок того, що реальна ситуація виявляється гірше прогнозних очікувань кредитора). Ризик може бути обумовлений різними факторами, зокрема неправильно вибраною банком стратегією або незадовільним рівнем керівництва, або й тим, й іншим одночасно. Низька якість управління активами, неефективність внутрішньобанківського контролю й організаційної структури, недостатня підготовка персоналу призводять до зниження стійкості комерційного банку [2].

Під час визначення кредитного ризику за активами банки будуть дотримуватися певних принципів [3], а саме:

- переваги сутності здійснюваних банком активних операцій над їх формою;
- своєчасності та повноти виявлення кредитного ризику з урахуванням повної інформації про клієнта та його господарську діяльність;
- адекватності оцінки розміру кредитного ризику, що враховує грошові потоки позичальника, підтвержені фінансовою та статистичною звітністю;
- застосування банком різних способів зниження кредитного ризику;

– врахування власного досвіду банку під час оцінювання кредитного ризику.

Підвищений рівень ризикованості кредитних операцій може бути причиною не тільки погіршення ліквідності банку й зменшення прибутковості, але й невиконання зобов'язань перед клієнтами, наслідком чого будуть банкрутство, втрата коштів вкладників, порушення системи організації безготівкових розрахунків в народному господарстві. Тому вирішення проблеми зменшення ризикованості кредитних операцій, їх мінімізації є завданням не тільки працівників того чи іншого банку, але й держави в особі Національного банку України [4].

Щоб краще управляти кредитними ризиками, необхідно знати, як це робити, а саме які процеси при цьому застосовувати (рис. 1).

Система управління ризиками повинна мати такі основні рівні:

- спостережна Рада, що представлена Комітетом з ризик-менеджменту, якому делеговані права й обов'язки щодо проведення політики управління ризиками та контролю за її виконанням;
- правління банку, що частково делегує свої функції відповідним профільним колегіальним виконавчим органам Банку, тобто постійно діючим комітетам, відповідні положення та персональний склад яких затверджені;
- управління ризиками – постійно діючий підрозділ банку, до основних завдань якого відносяться ідентифікація, вимір, оцінка, контроль, моніторинг та аналіз банківських ризиків, визначення причин їх виникнення та надання пропозицій щодо їх мінімізації; удосконалення наявних методів управління ризиків з урахуванням законодавчих та нормативних актів, зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на діяльність банку;
- філії, на керівників яких покладена відповідальність за якісне управління ризиками в підпорядкованих ним установах банку в межах

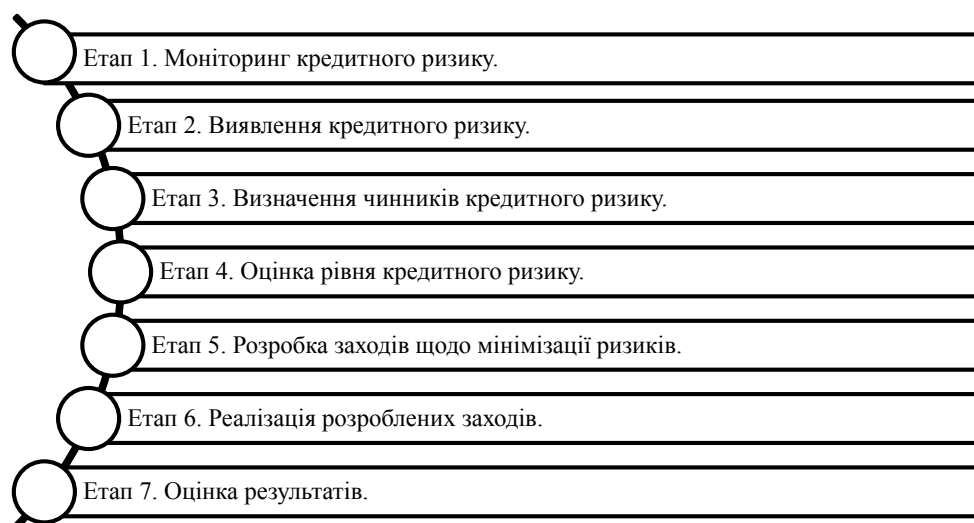

Рис. 1. Етапи процесу управління кредитними ризиками [5]

визначених правлінням банку повноважень та установлених для них індивідуальних лімітів.

Згідно з результатами дослідження міжнародного рейтингового агентства "Standart&Poors" станом на початок 2017 р. частка проблемних кредитів банків України знаходиться на рівні 40%, що відносить банківський сектор України до групи «10» (з найбільшими ризиками) [6].

В рейтингу "Doing Business-2017", який складає Світовий банк, Україна посіла 80 місце серед 190 країн світу.

Щоб проаналізувати кредитну діяльність банків України в повному обсязі, необхідно зобразити рис. 2.

Проблеми банківського кредитування продовжують впливати на загальний фінансовий стан банківської системи України. Згідно з результатами на кінець 2016 року активи банківської системи за вирахуванням сформованих резервів зменшилися на 4,82% (або на 60 553 млн. грн.) порівняно з показниками на кінець 2014 р. (рис. 1). Кредитний портфель банків України теж скоротився, але сума скорочення незначна, а саме 435 млн. грн. (на 0,04%).

Основними показниками, що характеризують рентабельність банківської діяльності, є рентабельність активів та рентабельність капіталу. Найбільш яскраво вплив економічних факторів на банківське кредитування відображає показник рентабельності активів банку, або ROA. Він використовується для оцінки діяль-

ності управління банку, оскільки характеризує здатність менеджменту ефективно управляти активами банку. Оптимальне значення коефіцієнта дорівнює 1% і вище [7].

Розрахуємо ці показники та представимо їх у табл. 1.

З 2014 р. почалося значне зниження цих показників: ROA з -4,07% до -12,60% на кінець 2016 р.; ще гірше з показником ROE, зменшення відбулося до -51,91% у 2015 р., що значно вплинуло на фінансову стійкість банків, внаслідок чого в 2014–2015 рр. більшість банків збанкрутувала, а на кінець 2016 р. цей показник склав -116,74%. Зниження показників рентабельності завжди свідчить про загальне погіршення фінансового стану банківської системи, що призводить до зростання кредитних ризиків та зменшення якості кредитного портфеля.

Якість кредитного портфеля досить важко точно оцінити, оскільки на неї впливають досить багато факторів, що не піддаються кількісній оцінці. Крім того, методологія розрахунку проблемної заборгованості, згідно з офіційною статистикою НБУ та міжнародних рейтингових агентств, суттєво різниться, навіть кожен окремий банк, опираючись на власну кредитну політику, використовує різноманітні способи оцінки та управління рівнем проблемної заборгованості.

Банк може використовувати такі інструменти оптимізації ризиків на портфельному рівні:

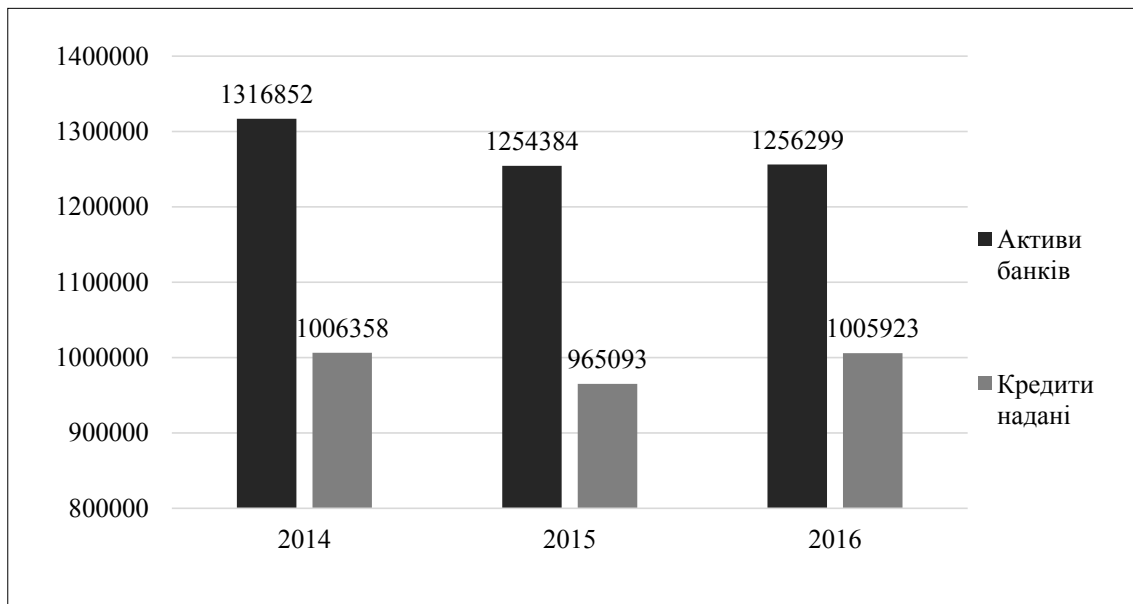

Рис. 2. Абсолютні показники кредитної діяльності банків за 2014-2016 рр., млн. грн [1]

Таблиця 1

Відносні показники кредитної діяльності банків України за 2014–2016 рр.

Показники	Рентабельність активів банків України (ROA), %	Рентабельність капіталу банків України (ROE), %	Адекватність капіталу банків України (H2), %
2014	-4,07	-30,46	12,74
2015	-5,46	-51,91	13,07
2016	-12,60	-116,74	12,69

- формування резервів під кредитні ризики;
- встановлення портфельних лімітів (обмежень);
- встановлення вимог до страхування ризиків, що виникають під час кредитування;
- використання похідних фінансових інструментів (кредитних деривативів);
- встановлення стандартизованих вимог до розгляду та супроводу окремих груп кредитів (вимог до адміністрування кредитів).

Кредитний ризик є одним з найбільш істотних ризиків банківської діяльності. Неадекватна оцінка банком рівня кредитного ризику може спричинити втрату капіталу та ліквідності, створюючи загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку. На рис. 3 покажемо рівень кредитного ризику за 2014–2016 рр.

Згідно з даними рис. 3 кількість кредитів з 2014 по 2016 рр. зменшилась, що є негативним, адже банк отримує дохід саме від кредитних операцій. Але ця ситуація, ймовірно, сталась внаслідок значного скорочення банківських установ за досліджуваний період. Якщо ж говорити про спеціальні резерви, то з 2014 до 2016 рр. вони стрімко зросли. Відповідно, рівень кредитного ризику з 2014 р. почав різко зростати.

Мінімізація кредитного ризику здійснюється за допомогою таких заходів [8]:

- регламентація порядку проведення кредитних операцій;
- встановлення лімітів по кредитним операціям;
- диверсифікація кредитного портфеля;
- оцінка (аналіз) кредитоспроможності позичальника;
- перегляд та вдосконалення скоригованих систем;
- протидія шахрайству;

- забезпечення кредитної операції ліквідною заставою;
- страхування предмета застави та життя позичальників;
- попередня робота з клієнтами з метою попередження виникнення простроченої заборгованості;
- робота з клієнтами щодо повернення проблемної заборгованості.

Висновки. Під час банківського кредитування значну увагу слід приділяти ризикам, які можуть виникати у процесі здійснення операцій.

Основним фінансовим ризиком, з яким стикаються банки в процесі своєї діяльності, став кредитний ризик. Його поява спричинена несвоечасним виявленням проблемних кредитів і недостатністю створених під них резервів, а також недосконалістю кредитного контролю в банках. Підвищення інтересу до оцінки кредитного ризику пов'язано зі зростанням обсягів кредитних портфелів банків, зниженням рентабельності в банківській сфері, що спонукає банки приймати на себе високі кредитні ризики. Усе це обумовило актуальність вдосконалення наявних і впровадження нових методів оцінок та управління кредитним ризиком.

Управління кредитними ризиками є найважливішим завданням будь-якого банку, а вибір правильного методу управління кредитним ризиком дасть змогу підвищити стабільність, надійність та конкурентоспроможність банківської системи, що позитивно буде впливати на загальний економічний стан країни.

Працівники банку повинні усвідомлювати важливість ефективної роботи з потенційними позичальниками та здійснювати відповідальний супровід укладених кредитних договорів з

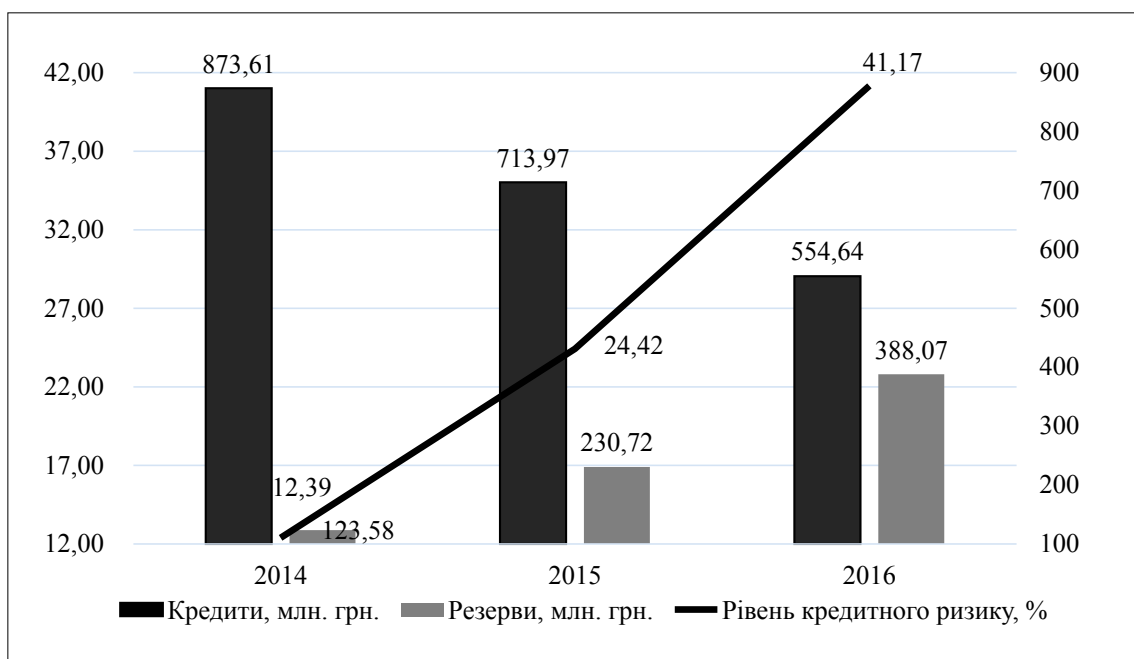

Рис. 3. Рівень кредитного ризику банків України [1]

метою недопущення ситуацій, що можуть призвести до втрати банком наданих кредитних ресурсів.

Зменшення проблемних кредитних портфельів вітчизняних банків залежить не тільки від ефективної організації їхньої кредитної діяльності, поточного та стратегічного регулювання кредитних ризиків, але й від грамотного застосування найновішої методики формування резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
2. Коммерческие банки / [Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл, Р. Смит] ; под ред. В. Усоскина ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 2001.
3. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова НБУ від 4 серпня 2017 р. № 75.
4. Антонюк Г. Управління кредитним ризиком в банківській діяльності / Г. Антонюк // Наукові записки. – 2009. – № 15.
5. Голуб В. Кредитні ризики комерційних банків та методи їх управління / В. Голуб // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Т. 5. – Суми : УАБС НБУ, 2002. – С. 124–129.
6. Офіційний сайт інформаційного агентства «Уніан» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economics.unian.net>.
7. Дзюблюк О. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 3. – С. 30–45.
8. Вовк В. Кредитування і контроль : [навч. посіб.] / В. Вовк, О. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.